

Suriye devleti nasıl tekrar inşa edilmeli?

How to build state of Syria again?

Mehmet Erkin KARA ^{1*}

¹ Uluslararası İlişkiler, Kara Harp Okulu, Milli Savunma Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

ekara79@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received: 05.02.2025

Bölüm/Section: Sosyal Bilimler/ Ortadoğu
Çalışmaları

Kabul Tarihi/Accepted: 15.03.2025

Araştırma Makalesi/Research Article

Özet

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Federal Almanya'nın ve Japonya'nın yeniden inşa edilmeleri şimdiye kadar gerçekleştirilen en başarılı devlet inşa örneklerindendir. Filipinler Cumhuriyeti devleti inşa örneğinde ise; kabile yapısında, çeşitli toplumsal kastlara sahip, çok dinli ve dilli bir topluluğun, doğru politikalar uygulanarak ulus devlete dönüştürüldüğü görülmektedir. Öte yandan daha yakın dönemlerde karşımıza çıkan Afganistan ve Irak örnekleri ise başarısızlığı kabul gören devlet inşa örnekleridir. Son yıllarda etkileri daha belirginleşmiş, uluslararası güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır. 11.12.2024 tarihinde ise Beşşar Esad Suriye'yi terk etmiş ve on üç yıl süren Suriye İç Savaşını muhalifler kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Suriye Devlet İnşası tekrardan başlamıştır. Suriye'deki İç Savaş uluslararası bir olay vasfı taşıdığından dolayı Suriye Devlet inşası sadece iç güçler tarafından gerçekleştirilmeyecektir. Uluslararası güçler de bu devlet inşasından rol oynayacaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemiyle çok boyutlu olarak rasyonel bir Suriye Devlet inşasının nasıl yapılması gerektiği konusu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Suriye devlet inşası, Suriye iç savaşı, devlet inşası, dış güçler.

Abstract

The state building of the Federal Republic of Germany and Japan after World War II are among the most successful examples of state building that have been carried out to date. In the example of the Republic of the Philippines, it is seen that a tribal, multi-caste, multi-religious and multilingual community was transformed into a nation state by implementing the right policies. On the other hand, the examples of Afghanistan and Iraq that we have encountered in more recent periods are examples of state building that have been accepted as failures. In recent years, their effects have become more apparent, and they have begun to be perceived as international security threats. On 11.12.2024, Bashar Assad left Syria, and the opposition won the Syrian Civil War that lasted thirteen years. From this date on, the Syrian State Building has started again. Since the Civil War in Syria is an international event, the Syrian State Building will not be carried out only by internal forces. International forces will also play a role in this state building. In this study, the issue of how and in what way the Syrian State Building should be carried out in a multi-dimensional manner has been examined. . In this study, the issue of how a rational Syrian State should be built in a multidimensional manner was examined using qualitative research methods.

Keywords: Syria, Syrian state building, Syrian civil war, state building, foreign powers.

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Federal Almanya'nın ve Japonya'nın yeniden inşa edilmeleri şimdiye kadar gerçekleştirilen en başarılı devlet inşa örneklerindendir. Filipinler Cumhuriyeti devleti inşa örneğinde ise; kabile yapısında, çeşitli toplumsal kastlara sahip, çok dinli ve dilli bir topluluğun, doğru politikalar uygulanarak ulus devlete dönüştürüldüğü görülmektedir. Öte yandan daha yakın dönemlerde karşımıza çıkan Afganistan ve Irak ve makalenin

* Yazışılan yazar/Corresponding author: Mehmet Erkin KARA

¹ orcid.org/0000-0001-9546-6847

DOI: <https://doi.org/10.56723/dyad.1634193>

konusu olan Suriye örnekleri ise başarısızlığı kabul gören devlet inşa örnekleridir. Başarısız devlet inşalarının son yıllarda etkileri daha belirginleşmiş, uluslararası güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır.

2011 yılında Arap Baharından etkilenen Beşşar Esad'ın başkanlığını yaptığı Suriye'de ayaklanma başlamıştır. Ayaklanma 13 yıl sürmüştür. Çok kanlı bir ayaklanma olmuştur. Ayaklanmada yüz binlerce kişi ölmüş ve milyonlarca kişi Suriye'den kaçarak, başta komşu devleti olan Türkiye olmak üzere çeşitli devletlere göç etmek ve mülteci olarak hayatını göç ettiği devletlerde geçirmek zorunda kalmıştır. 08.12.2024 tarihinde ise Beşşar Esad Suriye'yi özel bir uçakla terk etmiş, ayaklanma boyunca kendisine yardım eden Rusya'nın başkenti Moskova'ya gitmiş, yani Suriye'den kaçmıştır. Babasından yönetimini teslim aldığı, babası gibi kendisinin de diktatörlükle yönettiği Suriye'yi terk etmiştir. Bu kapsamda Suriye İç Savaşı'nı muhalifler kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Suriye Devlet inşası başlamıştır.

Suriye'deki İç Savaş uluslararası bir olay vasfı taşıdığından dolayı bu devlet inşası sadece iç güçler tarafından gerçekleştirilmeyecektir. Uluslararası güçler ve dünya kamuoyu bu devlet inşasından rol oynayacaktır. Bu çalışmada ise çok boyutlu olarak Suriye Devlet inşasının iç güçler ve dış güçler tarafından nasıl yapılması gerektiği konusu incelenmiştir.

2. Devlet inşa teorileri

Devletin inşasının nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili literatürde üç ana yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, geleneksel liberal perspektiftir. Siyaset bilimci Martin Lipset'in modernizasyon teorisine dayanan bir yaklaşımdır. 1959 yılında yazdığı makalesinde, Lipset çeşitli ülkelerin ekonomik ve politik verilerini karşılaştırmıştır. Ekonomisi iyi durumda olan ülkelerin demokratik olduklarını, kötü ekonomisi olanların ise antidemokratik ve gelişmemiş olduklarını belirlemiştir. Bu şekilde ekonomik gelişme olursa, demokratikleşme ve refah devleti olur önermesi ortaya çıkmıştır. Aynı görüşü savunan Deutsch'a göre ise modernleşmeyle birlikte; kentleşme, sanayileşme, eğitim, iletişim ve ulaşım artacaktır. Buda sosyal ve toplumsal hareketliliğin artmasına neden olacaktır. Etnik toplulukların bir potada kaynaşması ve yerel asimilasyona yol açacaktır. Ulus inşası ve devlet inşası daha başarılı olacaktır [1]. Martin Lipset'e göre inşa edilen devlete; inşa eden iç ve dış güçler tarafından iç ve dış yardım yapılmalıdır. Yapılan yardımlar inşa edilen devletin ekonomik gelişmesini tetikler. Ekonomik gelişme ve büyümenin ise demokratikleşmeyi ve başarılı devlet inşasını sağladığını öne sürmüştür [2].

İkinci perspektif ise, Acemoğlu ve Johnson'ın devlet inşasında yol bağımlılığı yaklaşımıdır. Belirli bir noktadaki rastgele gelişmelerin, devlet inşasını etkileyebildiğini savunmaktadırlar. Çeşitli başarısız devletleri inceledikleri "Why Nations Fail" kitabında; devletlerin başarısız olmalarını kültür, coğrafya veya ırka bağlayan yaklaşımları eleştirmişlerdir. Süreçlerde belirli yolda strateji uygulanmasının, ekonomik büyüme ve demokratik gelişmeyle sonuçlandığını savunmuşlardır. Örneğin Kuzey ve Güney Kore Devletleri inşalarında, liderlerin uyguladığı politikalar ve tercihler açısından bir yol bağımlılığı oluştuğunu belirtmişlerdir. Stratejiler başarılı veya başarısız devlet olma arasındaki farkı oluşturmaktadır. Başarısız devletlerde genellikle seçkin yöneticilerin kendi çıkarlarına ön planda tuttukları bir yönetim uygulanmaktadır. Siyasi ve ekonomik hakların dar bir elit tarafından paylaşıldığı sonucuna ulaşımaktadır. Devlet inşasının başarılı olması için siyasi hakların vatandaşları kapsayacak şekilde dağıtılması, ekonomik fırsatların dar bir elitin değil, büyük kitlelerin yararlanabileceği, adaletli şekilde paylaştırılmasının önemi üzerinde durmuşlardır. Devlet inşasında başarılı olan devletler ise siyasi hakları vatandaşları kapsayacak şekilde dağıtmaktadır. Ekonomik fırsatlar dar bir elitin değil, büyük kitlelerin yararlanabileceği, adaletli şekilde paylaştırılmaktadır. Çünkü başarılı kurumlar ve kurumsallaşma ekonomik olarak toplumun niyet ve motivasyonlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Kapsayıcı bir kurumsallaşmayla özel mülkiyetin korunduğu devletlerde bireyler; yenilik yapma, iş kurma ve servet biriktirme yolu ile devletin ekonomik gelişmesinin ve başarılı devlet inşasının ana motivasyonu oluşturmaktadır. Adil bir yarış ortamında, geleceği ile ilgili beklentisi olan insanların ekonomik yatırımlar ve buluşlar yaptığı ve bu çabaların ise ekonomik başarının nedeni olduğu belirtilmektedir. Eski sorunlara yeni çözümler geliştiren, yeni fikirlere sahip, yeni insanlarla başarıya ulaşıldığı savunulmaktadır. Bu kapsamda; devlet inşasında yol bağımlılığı yaklaşımının tezi, ekonomik büyümenin, refahın ve başarılı devlet inşasının, kapsayıcı ekonomik ve politik kurumlarla ilişkili olduğudur. Toplumu kapsayıcı kurum ve kanunlara sahip, insan haklarına ve özel mülkiyete saygılı, özgürlükçü, serbest piyasa ekonomisi olan, liberal hukuk devletinde; vatandaşların yenilikleri kovalayarak üretim yapacağı, bunun sonucunda da sürdürülebilir büyümeyi yakalayan başarılı devletin inşasının gerçekleştirileceği teorisi formüle edilmektedir. Bu durumun tersinin formulizasyonu ise; siyasi çıkar ekseni, özel mülkiyet hakkını ve rantı belirli çevreler ile paylaşan, kapsayıcı kanun ve kurumlara sahip olmayan devlet inşalarının genellikle yolsuzluk, yoksulluk ve başarısız devlet inşası ile sonuçlandığı gerçektir [3].

Üçüncü yaklaşım Francis Fukuyama ve Samuel Huntington kitaplarında öne sürdükleri kurumsallaşmayı ön planda tutan yaklaşımdır. Soğuk Savaş bitimiyle birlikte Washington Antlaşması ile kabul edilen politikalar, devletlerin küçülmesini amaçlamıştır. Yapılan özelleştirmelerle, devletlerin esnek bir yapıya ulaşması hedeflenmiştir. Fakat bahse konu politikalar zaman sürecinde devletleri güçsüzleştirmiştir. Temel devlet işlevlerini yapamayacak başarısız ve zayıf devletlerin oluşmasına neden olmuştur. Francis Fukuyama devlet inşasını; ordu, polis, bürokrasi, bakanlıklar vb. gibi somut kurumların yaratılması olarak tanımlamaktadır. Fukuyama'ya göre; devlet inşası süreci kurumların personelinin temini, eğitimi, bütçe verilmesi, kanun ve yönetmeliklerinin yapılması gibi çeşitli kurumsal hususlar içermekte ve zorlu

bir faaliyetler zinciridir. Fukuyama devlet olmayı gerektiren fonksiyonları dört başlıkta tanımlamıştır. Bunlar örgütsel planlama ve yönetim, siyasal sistemin planlanması, meşruluğun temelleri, kültürel ve yapısal faktörlerdir. Kurumsallaşmaya öncelik veren bu yaklaşıma göre inşacı devlet ve örgütün devlet inşasının başarısına etkisinin yüksek olduğu boyut, örgütsel planlama ve yönetim açısından [4].

3. Suriye

Suriye'deki Arap Baharından itibaren başlayan süreç ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak için ilk başta Suriye hakkında Türk kamuoyunun bilmediği tarihi argümanlar incelenmelidir. Suriye, İngilizceve Arapça kaynaklarda Biladü's-Şam (GreaterSyria) yani Büyük Suriye olarak tanımlanmaktadır. İslami Suriye veya sadece Büyük Suriye olarak bilinen Biladü's-Şam, dört Halife, Emevi, Abbasi ve Fatımi halifelikleri altındaki bir eyaletti. 634 ile 647 yılları arasında Müslümanlar tarafından ele geçirilen Doğu Bizans Piskoposluğu da neredeyse aynı topraklardı. Emeviler döneminde (661–750), Biladü's-Şam (GreaterSyria) Halifeliliğin metropol bölgesiydi ve Emevi halifeleri, prensleri eyaletin çeşitli yerlerinde oturuyorlardı. Biladü's-Şam Arapçada "sol taraf" anlamına gelmektedir. Kendilerini yükselen güneşe bakarken gören Hicaz (batı Arabistan) sakinlerine göre Suriye bölgesi sol taraflarındadır. El-Yeman (sağ taraf) ise sağ taraflarındadır. İsmi de buradan, Hicaz'dan bakan insanın solunda olmasından almıştır. Çok daha önemli olan bir hususta bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzlerce yıl kontrolünderken Biladü's-Şam kavramının kullanılmasıdır. Bu kapsamda, Biladü's-Şam (GreaterSyria) Osmanlı İmparatorluğu döneminde de bölgenin kullanılan resmi Arapça ismiydi [5].

Fırat nehrinin batısındaki Suriye Devleti toprakları, Lübnan Devleti, Ürdün Devleti, Filistin toprakları, Türkiye'nin güneydeki Fırat nehrinin batısındaki illeri olan Mardin, Gaziantep illeri ve Hatay ili dâhil topraklar, Büyük Suriye (Biladü's-Şam (GreaterSyria)) hudutları içerisinde [5]. 1917 yılında, Birinci Dünya Savaşında Arabistanlı Lawrence'nin¹casusluk yaptığı, Osmanlı İmparatorluğuna karşı düzenlenen Arap İsyanında, Suriye'de inşa edilen ilk Türk kalesinin bulunduğu Akabe ele geçirilmiştir. Akabe, Büyük Suriye (Biladü's-Şam (GreaterSyria)) bölgesinin en güneydeki ucudur [6].

Günümüzdeki Suriye Devleti'nin toprakları, Arap milliyetçi edebiyatında sıklıkla Büyük Suriye'nin (Biladü's-Şam (GreaterSyria)) topraklarından koparılmış "uzusuz bir gövde" olarak nitelendirilmiştir. Kuzeydeki Halep Şehri bun durumun başlıca bir örneğidir. Bugün Suriye'nin siyasi haritasına bakan herkes, Halep ve Şam'ın hem sosyal hem de ticari alanlarda Suriye içinde geniş kuzey-güney bağlantılarına sahip olduğuna inanır. Fakat Sevr Antlaşmasından önce durum farklıydı. Örneğin, kuzeydeki Halep ile Musul kuzey Irak'ta) arasındaki batı-doğu iletişimi, Halep ile Şam arasındakinden daha yoğundu. Çünkü tarihi haritalardan ve hikâyelerden görülebileceği gibi, ticaret yolları geçmişte çok farklı şekilde işliyordu. Ayrıca, doğal Halep hinterlandı Mardin, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi şehirleri içeriyordu. Fakat bunlar şu anda Türkiye'nin güneydoğusunda yer almaktadır ve modern Suriye'nin hemen kuzeyinde bulunmaktadır [5].

Ayrıca Halep Şehri, Suriye'nin başkenti Şam Şehri kadar tarihi anlam ve önem taşımaktadır. Arkeologlar insanların yaklaşık 8.000 yıl önce Halep'in olduğu tepeye yerleştiğine inanırlar. Şam'ın yaklaşık 225 mil kuzeyinde. MÖ 3. binyıldan kalma çivi yazılı tabletler, genellikle "Hadad" olarak adlandırılan bir savaş arabası süren fırtına tanrısına ait bir tapınağın inşa edildiğini kaydetmektedir. MÖ 2. binyılın ortalarındaki Hitit arşivleri, Halep yerleşiminin büyüyen siyasi ve ekonomik gücüne işaret etmektedir. Arapça adı olan Haleb'in, İncil'deki patriğin Halep çevresindeki gezginlere ikram ettiği koyun sütü için kullanılan Haleb İbrahim, "İbrahim'in Sütü"nden türediği söylenmektedir. Bu kapsamda, tarih boyunca Halep bölgesini fetheden Fatihler, yüzyıllar boyunca genişlettikleri ve güçlendirdikleri bir Halep Kalesinin surlarını dikmiş ve bugün Halep Şehrine hâkim olan etkileyici taş Kale'yi tamamlamışlardır [6].

Fırat Nehri'nin doğusundaki topraklar Büyük Suriye'nin (Biladü's-Şam (GreaterSyria)) içerisinde değildir. Ayrıca Büyük Suriye topraklarına Fırat nehri ve Dicle nehrinin arası olan Mezopotamya (Bilad Al Rafidayn) dâhil değildir. Büyük Suriye (Biladü's-Şam (GreaterSyria)) topraklarında yaşayan Araplar aynı Arapça lehçesi konuşur. Bu Arapça lehçesi Mezopotamya'da konuşulan Arapça'dan farklıdır. Büyük Suriyeli Arap ile diğer Arap Lehçeleri konuşanlarlehçe farkından dolayı konuşamayabilir ve anlaşılamayabilir. Bu kapsamda; günümüzde de güncelliğini koruyan Büyük Suriye (Biladü's-Şam (GreaterSyria)) sosyolojik birliği söz konusudur.

Sevr Antlaşması sonucunda Büyük Suriye (Biladü's-Şam (GreaterSyria)); Suriye ve Irak diye ikiye ayrılmıştır. Suriye bölgesi Fransızlar, Irak hudutları içerisinde kalan bölümü İngilizler tarafından işgal edilmiş ve yönetilmiştir [5].

3.1. Arap Aleviliği (Nusayrilik)

Beşşar Esad'ın Suriye'nin başında olmasının nedeni babasının Hafız Esad olmasıdır. Hafız Esad 30 yıl boyunca Suriye'yi demir yumrukla yönetmiş ve kendisinin yönetimine baş kaldıran halka uyguladığı şiddetle ün salmıştır. En önemli şiddet kullandığı olay ise Müslüman Kardeşler örgütü tarafından gerçekleştirilen 1981 ve 1982 Hama Ayaklanmalarının

¹Arap Ayaklanması ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu topraklarında casusluk yapan Thomas Edward Lawrence (16 Ağustos 1888 - 19 Mayıs 1935) İngiliz Ordusu subayıdır. 1962 yılında yayınlanan Arabistanlı Lawrence filmiyle dünyada ün kazanmıştır.

bastırılmasıdır. Binlerce kişinin öldürüldüğü bu ayaklanmalar bastırılırken baba Hafız Esad tarafından büyük şiddet uygulanmıştır. Büyük katliamlar yapılmıştır. Binlerce kişi öldürülmüştür [6].

Hafız Esad, 13 Kasım 1970 tarihinde Suriye’de Baas Partisi’nin yaptığı darbe sonucu iktidara geldi. İktidarda kaldığı uzun yıllar boyunca diktatörlükle Suriye’yi yönetti. İktidarda kalırken farklı stratejiler uyguladı. En önemli stratejisi devlet ve ordunun kritik yerlerine göreve kendisinin de içinde bulunduğu Suriye azınlığı Arap Alevilerini (Nusayriler) getirmektir. Silahlı kuvvetleri kontrol eden Suriye istihbarat teşkilatının tüm müdürleri, Cumhuriyet Muhafızları, 4. Zırhlı Tümen ve Özel Kuvvetler’in tüm alt komutanları gibi Arap Alevileriydi. Ayrıca Suriye Ordusundaki subayların %86’sı Arap Alevisi’ydi ve sadece %14’ü Sünni’ydi. Suriyeli araştırmacı Bou Nassif’in yaptığı araştırmaya göre, 1980’lerin başından beri Arap Alevileri (Nusayriler), Suriye Askeri Akademi’sinden mezun olan her yeni grubun %80-85’ini oluşturuyordu [5].

Arap Alevilerinin (Nusayriler) gizemli etnik kökenleri, gerçek dinlerinin daha da gizemli kökenleri ve teolojisi tarafından gölgede bırakılmaktadır. Arap Aleviliği (Nusayrilik) mezhebinin teolojik kökenleri, 891 yılında Hazreti İsa’yı gördüğüne inanılan Muhammed İbn Nusayr adlı bir din adamına kadar uzanmaktadır. Nusayr, mezhebin kurucusu olarak kabul edildiğinden, Arap Alevileri genellikle Nusayri olarak anılır. Aslında, Arap Aleviliği (Nusayrilik)ismi, mezhep için bir isimlendirme olarak yalnızca Sevr Antlaşmasından sonra Suriye’deki Fransız yönetimi döneminde, 1921-1945 arasında kullanılmıştır. Arap Aleviliği (Nusayrilik), Anadolu Aleviliğinden çok farklıdır. Günümüzde, Arap Alevilerinin (Nusayrilik), özellikle Arapça dilini ilk benimsedikleri yer olan İsmaili mezhebinden türetilen, İslam’ın Şii kolundan oldukları düşünülmektedir [7].

Hazreti Muhammed’in dilini konuşmanın ve teknik olarak Şii olmanın dışında, Arap Alevileri (Nusayriler) diğer Müslümanlarla, hatta diğer Şiilerle bile pek az benzerlik paylaşırlar. Arap Aleviliği (Nusayrilik) teolojisinde açıkça İbrahimî olmayan (ve muhtemelen pagan) etkiler vardır, özellikle de Kenanlı köklerinden gelebilen reenkarnasyon fikri bunlardan biridir. Hristiyanlık dini de törensel şarap kullanan ve Noel’i kutlayan Arap Alevilerini (Nusayriler) etkilemiştir. Belki de Arap Aleviliği (Nusayrilik) kültürünün ve teolojisinin tarih boyunca izledikleri yolu etkileyen en önemli yönü gizlilik uygulamalarıdır. Arapçada takiye olarak bilinen Arap Aleviliği (Nusayrilik) gizlilik uygulamaları, onları diğer Müslümanların şiddetinden korumak için benimsenmiştir, ancak mezheplerini yalnızca mensuplarının gerçekten bildiği ve anladığı ezoterik bir dine dönüştürme etkisine sahip olmuştur. Arap Aleviliği (Nusayrilik) teolojisi, Sünni veya Şii İslam’ın ana gövdesinden çok farklı olduğundan, heterodoks bir mezhep olarak kabul edilir ve bazı Sünni Müslümanlar onları mürteadyani dinden, İslamiyet’ten çıkmış olarak görür. Arap Aleviliği (Nusayrilik) mezhebinin heterodoks yönü, diğer Müslümanlardan kendi kendilerini ayırmalarının ve ayrımcılığa uğramalarının başlıca nedenidir. Ancak aynı zamanda Hafız Esad ile onları nihayetinde Suriye devletini uzun yıllarca yönetmeye iten şeydi. İnançları nedeniyle fiziksel ve sosyal izolasyonları nedeniyle, Arap Alevileri (Nusayriler) genellikle Suriye’nin sosyo-ekonomik merdiveninin en alt basamaklarını oluşturuyordu. Tarih sürecinde Arap Alevilerinin (Nusayriler) aldığı statü ve muamele, özellikle Suriye’deki sosyo-ekonomik merdivenin en üst basamaklarını oluşturan Sünniler olmak üzere, dışarıdakilere karşı genel bir güvensizliğe yol açmıştır [7].

Arap Aleviliği (Nusayrilik), mezhepsel bir akım değil, 'ana akım' Şiiliğin yerel bir çeşidi olarak da görülmesi gerekmektedir. Arap Aleviliği (Nusayrilik), Mezopotamya’ya ve kuzey Suriye, Halep, Hama ve son olarak Akka’dan Lazkiye’ye kadar uzanan kıyı dağ ve yaylalarında yayılmıştır. Bu, hayali bir baskıdan kaçışın sonucu değildi, daha ziyade sürekli bir yayılma çabasının sonucuydu. Daha sonra Suriye kıyı dağlarında yoğunlaşması, Arap Alevilerini (Nusayriler) giderek kabile hatları boyunca örgütlenmeye zorlayan Haçlı Seferlerinin ürünüydü. Arap Alevileri (Nusayriler), on ikinci yüzyıldan daha önce olmadıkları, ancak tarihin geri kalanında onları tanımlayacak bir şey olarak yani Suriye’de yaşayan bir 'azınlık' olarak ortaya çıktılar. Arap Aleviliği (Nusayrilik) başlangıçta herkese açık dini bir ideal veya çağrı iken, on üçüncü yüzyılın başlarında 'giderek daha da sınırlanmış, öz-bilinçli bir siyasi topluluk haline gelmiştir [5].

Arap Alevilerinin (Nusayriler) tarihsel yerleşim yeri olan Alevi Dağı bölgesi genel olarak oldukça ihmal edilmiş ve nispeten fakir kalmıştır. Hafız Esad döneminde Alevi Dağı bölgesinde yaşayan Arap Alevileri (Nusayriler) Suriye’nin başkenti Şam başta olmak üzere Tartus, Halep, Hama ve Humus olmak üzere Suriye’nin büyük şehirlerine göç etmişlerdir. Bu göç durumu ele alındığında, Arap Alevilerinin (Nusayriler) bir gün kendi köken bölgelerinde yani Alevi Dağında bir devlet kurmak isteyecekleri fikriyle uyuşmamaktadır. Çünkü Arap Alevilerinin (Nusayriler) çoğunluğu Alevi Dağında değil Şam, Halep, Tartus gibi Suriye’nin büyük şehirlerinde yaşamaktadır [5].

Birinci Dünya Savaşı’nda Milletler Cemiyeti mandası kapsamında modern Suriye’nin geçici kontrolü 1921’de Fransa’ya verildi ve bu durum İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar sürdü. Etnik ve dini gerginlikleri tırmandırma niyetiyle, Fransız yetkililer eski Osmanlı topraklarını beş ayrı idari bölgeye böldüler ve bunlara Büyük Lübnan Eyaleti, Halep Eyaleti, Şam Eyaleti, Arap Alevisi (Nusayri) Eyaleti ve Dürzi Eyaleti adını verdiler. Fransızlar, dini bölünmeyi teşvik ederken ucuz bir iş gücü sağlamak için Müslümanlara, Arap Alevilere (Nusayrilere) ve Dürzilere karşı ayrımcılık yapmışlardır [8].

Fransızlar Sünni Suriye çoğunluğu bastırmak maksatlı Arap Alevileri (Nusayriler) lehinde Suriye’de kararlar aldılar. Fransa’nın Suriye Sünni elitlerine olan şüpheleri sayesinde, Arap Alevileri (Nusayriler) büyük toplumsal ilerleme

kaydettılar [8]. Fransa, Suriye Sünnilerinin güçlerini azaltmak için Kürtler, İsmaililer, Dürziler ve en önemlisi Arap Alevileri (Nusayriler) gibi azınlıklardan oluşan askeri birlikler olan “TroupesSpéciales” birliğini kurarak ordudaki Sünni etkisini sınırladılar. “TroupesSpéciales” birliğindeki sekiz piyade taburundan üçü Arap Alevi'siydi. Fransızlar, Suriye'deki dini azınlıkları, Sünni çoğunluğun milliyetçi ve İslamcı eğilimlerine karşı koymanın ve kendileri için sadık bir siyasi taban sağlamanın bir yolu olarak “TroupesSpéciales” birliğine katılmaya teşvik etti. Sosyal ve ekonomik sıkıntıları nedeniyle, birçok genç Arap Alevisi (Nusayri) erkek orduya katıldı çünkü kapıları onlara açıktı, oysa Suriye'deki diğer birçok ekonomik kapı uzun zamandır kapalıydı. Sonunda, Arap Alevileri (Nusayriler) Suriye askeri yapısına hakim olmaya başlayacaktır [9].

Mısır'ın başkanı Cemal Abdünnasır, 1956'da Süveyş Kanalı'nı millileştirerek 1888'den beri kanalı kontrol eden Britanya'yı tehlikeye attı. Suriye ve Arap dünyası Nasır'ın yanında yer aldı, ancak İsrail, Fransa ve Britanya, Cemal Abdünnasır'ı kovmak ve kanalın kontrolünü İngilizlere geri vermek amacıyla Mısır'ı işgal etti. Amerika Birleşik Devletleri, üç ülkeye de savaşı durdurmaları için baskı yapmıştır. Nasır iktidarda kalmıştır. Mısır, Süveyş Kanalı'nın kontrolünü elinde tutmuştur [8].

1950'li yıllarda eski Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnâsır'ın¹ Süveyş Krizi ve sonrasındaki Arap milliyetçisi görüşleri belirgin bir şekilde Mısır merkezli bir duruş sergilemesine rağmen, sözleri ve eylemleri Arap dünyasındaki birçok kişiyi etkiledi. Başta Suriye olmak üzere diğer Arap devletlerini benzer bir yol izlemeye yöneltti. Cemal Abdünnâsır'dan etkilenen ve onun yolunu izleyen bir adam da Mişel Eflak adında Suriyeli bir Arap'tı. Arap milliyetçiliğine inanıyordu, ancak Nasır ve çoğu Arap'ın aksine Mişel Eflak bir Hristiyan'dı. Dindar bir Hristiyan olmasına rağmen Mişel Eflak, İslam'ın birçok erdeme sahip olduğuna inanıyordu, ancak İslam'ı bir din olarak değil, inançlarına bakılmaksızın Arapları birleştiren bir kültür olarak görüyordu. En azından kısmen Hristiyan geçmişinden dolayı, Mişel Eflak'ın Arap milliyetçiliği türü, herhangi bir ortak dinden daha çok ortak bir ruhu paylaşan bir ırk olarak Arapların önemini vurguluyordu [10].

Mişel Eflak sonunda fikirlerini teoriden gerçeğe dönüştürmek için mevcut genç Suriyeli milliyetçi gruplarından bir siyasi parti fikri ortaya atarak siyasi bir program formüle etti. Bu parti Baas Partisi olarak tanındı. Baas Partisi resmi olarak 1947'de Şam'da Mişel Eflak ve tek bir Arap ulus devleti yaratmak isteyen birkaç genç milliyetçi tarafından kuruldu. Baas Partisi, Suriye'de bulunmasına rağmen, tüm Arapça konuşan devletlerin tek bir ulus devlet olarak birleştirilmesi gerektiğine inandığını açıkça belirtmiştir.

Arap Alevileri (Nusayriler) Baas Partisi'ne yoğun bir şekilde katılım gerçekleştirdiler. Bu katılımın nedeni diğer partilerin kapılarının onlara sıklıkla kapalı olmasıydı. Baas Partisi, Arap Alevilerine (Nusayriler)hitap eden laik bir ideolojiyi benimsedi. Arap Alevilerini (Nusayriler) azınlık statülerinden kurtarmaya ve onları Sünnilerle eşit bir zemine oturtmaya yardımcı olmuştur [9].

3.2. Hafız Esad

Beşşar Esad'ın Suriye'den kaçmadan önce elinde bulundurduğu muazzam güç, babası Hafız Esad'ın Suriye başkanlığında uzun ve Makyavelist yükselişinin doğrudan sonucudur. Hafız Esad, 1930 yılında aslen Wahhish soyadını taşıyan fakir bir Arap Alevisi (Nusayri) ailesinde doğdu, ancak soyadı 1927 yılında aile reisi Ali tarafından Esad olarak değiştirildi. Ali, Esad'ın ("aslan" Arapçada) Wahhish'ten çok daha asil olduğuna inanıyordu, Wahhish ise Türkçe'ye en iyi "vahşi" olarak çevrilebilirdi [7].

Genç Hafız Esad, 1939 yılında Lazkiye'deki okula gönderildiğinde Arap Alevisi (Nusayri)köyünden çıktı. Hafız Esad, Arap Alevilerinin (Nusayriler) diğer Suriyeliler tarafından kötü muameleye maruz kaldığını ilk kez Lazkiye'de gördü. Hafız'ın hayat misyonunu gerçekleştirdiği de bu genç yaşta anlaşılıyor. Okulda fazladan çalıştı ve başarılı oldu. Bu da sonunda Humus askeri okuluna kabul edilmesine yol açtı. Hafız, Humus'ta iyi bir öğrenci olduğunu kanıtladı ve sonunda pilot oldu, bu pozisyon ona Suriye toplumunun dört bir yanından Baas Partisi üyeleriyle kritik siyasi bağlantılar kurmasını sağladı. Hafız, ilk kez evden ayrıldığında diğer Arap Alevilere (Nusayriler) yönelik kötü muameleye tanık olduğu gibi, orduda iken Suriye'nin Arap dünyasındaki diğer ülkeler tarafından nasıl kötü görüldüğüne tanık oldu. Hafız Esad'ın Beşşar Esad'ın annesi Enise ile evlendiği 1958 yılında, Suriye, Nasır'ın liderliğinde Mısır ile siyasi birliğe katıldı. Bu, Arap milliyetçilerinin önerdiği Arap birliği nihai hedefine giden ilk adım gibi görünse de Suriye için gerçeklik oldukça farklıydı ve Esad için kişisel bir yük olduğu ortaya çıktı. Hafız Esad, 1959'da Mısır'daki bir askeri kışlaya gönderildi ve orada Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti'nde ikinci el bir ortak olduğuna tanık oldu. Birleşik Arap Cumhuriyeti, iki ana bileşen olan Mısır ve Suriye'nin yüzlerce kilometre ile bölünmüş olması ve aralarında baş düşmanları olan İsrail devleti olması nedeniyle lojistik bir kabustu. 1961'de iktidarı ele geçiren ve Mısır ile birliği bölen askeri cuntanın sadece geçici olduğu kanıtlandı, çünkü ordu içindeki başka bir komplo kısa sürede meyvesini verdi. Mart 1963'te hükümet bir kez daha ordu mensupları tarafından devrildi, ancak bu sefer darbe yapan askerler Baas Partisi'nin ateşli üyeleri idi. Baas Partisi, 9 Mart 1963'te sıkıyönetim ilan eden 51 Numaralı Kararnameyi emrederek Suriye'yi etkili bir şekilde tek parti devleti haline

¹ Cemal Abdünnâsır'ın Süveyş Krizi'ndeki siyasi zaferinin ve Süveyş Kanalı Şirketi'ni millileştirmesinin ardından Arap dünyasındaki liderlik popülaritesi hızla artmıştır [7].

getirdi ve toz duman yatıştığında Hafız, hizmetleri için kendisine başkanlık kabinesinde savunma bakanlığı verilerek ödüllendirildi. Suriye'nin Baasçı liderliği 1967 İsrail yenilgisiyle sarsıldı. 1970'te sivil Baasçı diktatör Salah Cedit, Hava Kuvvetleri komutanı Hafız Esad tarafından devrildi. Hafız Esad, Fransız yönetiminden sonraki yıllarda yapılan darbeler gibi, bir darbe ile Suriye'de iktidara geldi. Bu kapsamda, kendisini Suriye'nin ilk Arap Alevisi (Nusayri) başkanı yapan bir askeri darbeye liderlik yapmış oldu [8].

O zamanlar hiç kimse Hafız Esad'ın darbeye meyilli Suriye'ye uzun vadeli göreceli istikrarı geri kazandırmak için siyasi müzakere ve acımasız baskının akıllıca bir karışımını kullanacağını fark etmemişti. Bununla birlikte Arap Alevisi (Nusayri) azınlık Suriye hükümetinin tüm dizginlerini etkili bir şekilde elinde tuttu. Arap Alevileri (Nusayrililer) hem orduda hem de Baas Partisi'nde terfi ettirildi. Sünni askeri subaylar ise sıklıkla daha az önemli pozisyonlara ve uzak bölgelere yerleştirildi. Bu durum daha sonra ciddi mezhep çatışmalarına neden oldu. Hafız Esad'ın iktidarı ele geçirmesinden hemen sonraki yıllarda, sık sık yaşadığı zorluklar nedeniyle siyasi bir ip üzerinde yürümeye zorlandı [8]. Hafız Esad, hükümetinin Arap Aleviliği (Nusayrilik) mezhebi tarafından kontrol edildiği yönündeki eleştirileri savuşturmak için Arap Aleviliğini (Nusayrilik) ana akım bir İslam mezhebi olarak göstermeye çalışmıştır. 1973 yılında, 80 önde gelen Arap Aleviliği (Nusayri) din adamı resmen Şii Müslüman olduklarını ve diğer Müslümanlar gibi Kuran'ı uyguladıklarını ilan etmiştir [7].

Suriye'nin bir azınlık partisi tarafından yönetilmesi aslında Orta Doğu'da bir anormallik değil. Ürdün ve Suudi Arabistan'daki kraliyet tahtları azınlık kabileler tarafından yönetiliyor ve Irak'taki Saddam Hüseyin rejimi, Şii çoğunluğa sahip bir devlette hem kabilevi hem de dini azınlıklardan oluşuyordu. Hafız Esad'ın Arap Alevilerini (Nusayrililer) önemli görevlere getirirken çoğunluk Sünnileri çok fazla yabancılaştırmama konusundaki yeteneği, kurduğu rejime istikrar getirmiştir. İktidarında bir polis devleti aygıtı yaratarak iktidarını korumuştur. Polis devletleri ve diktatörlükler uzun zamandır birlikte var olmuştur. Hafız Esad'ın Suriye'deki polis devletini mükemmelleştirdiği söylenebilir. Hafız Esad'ın polis devletini başarılı bir şekilde kullanmasının temel yönlerinden biri, diktatöre sadık olan kişiler, yani Arap Alevisi (Nusayrilik) mezhebinin üyelerinin Esad ailesi tarafından yönetilmesi idi. Örneğin, Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat Esad esasen Suriye Ordusunun ikinci komutanıydı. Şam'ı ve şehre girip çıkan tüm yolları çevreleyen 12.000 ila 25.000 savunma kuvvetini kontrol ediyordu. Diğer kardeşi Cemil Esad ve kuzeni Adnan el-Esad da esasen Esad rejimini savunmak için benzer "savunma" güçlerini kontrol ediyordu [10].

Hafız Esad, uluslararası ilişkiler alanında da başarılı olarak kabul edildi, ancak bu açıkça öznel ve göreceli bir durumdu. Sonuçta, huzursuzluğun sık yaşandığı bir Ortadoğu ülkesindeki siyasi başarı, nispeten istikrarlı rejimlere sahip bir Batı ülkesindeki başarıdan çok farklıdır. Ortadoğu neredeyse sürekli bir istikrarsızlık halinde olmasına rağmen, Hafız Esad olaylara tepki gösterme eğilimindeydi ve birçok kişi tarafından bir güç olarak görülen inisiyatif eksikliği nedeniyle eleştiriliyordu. Hamas ve Hizbullah gibi İsrail karşıtı örgütleri desteklemeyi de içeren İsrail'e karşı tutarlı duruşuna rağmen, Batı ile yapıcı bir diyaloga girmek için de çaba sarf etti. Bunun bir örneği, ülkesinin 1991'de Saddam Hüseyin'in Irak'ına karşı Çöl Fırtınası Harekatı'na katılımıydı [7].

3.3. Beşşar Esad

11 Eylül 1965'te doğan Beşşar Esad, Hafız Esad 'ın ilk eşinden olan üçüncü çocuğuydu. Genç bir adamken Suriye'yi kontrol etme veya Baas Partisi'ne veya orduya katılma hırısı yoktu. Aslında, bir göz doktoru olmak onun arzusuydu. 1990'larda genç bir yetişkin olarak Londra'da bir göz doktoru olmak için eğitim aldı. Beşşar Esad, verdiği röportajlarda anemi hastalığının(kansızlık) dikkatini göz doktorluğuna çeken faktörlerden biri olduğunu iddia etmiştir. Aile geçmişini bilen hem öğretmenleri hem de sınıf arkadaşları, mütevazı ve neredeyse sade yaşam tarzına dikkat çekmişlerdir. Sınıf arkadaşlarına göre Beşşar Esad sevimli ama biraz çekingen ve çok sosyal değildir. Görev ve kader, Beşşar Esad 'ın göz doktoru olma ve Suriyelilere göz sorunlarıyla ilgili yardım etme isteklerine rağmen, genç Beşşar Esad'ı Suriye'de hızla iktidara taşıyacaktı. Beşşar Esad 'ın kardeşi ve babaları Hafız'ın başkanlığının "veliahtı" olan Basil Esad, 21 Ocak 1994'te Suriye'nin Şam kentinde bir araba kazasında öldü. Hafız Esad, Basil Esad'ın erken ölümünden sonra zor bir duruma düştü. Hafız Esad, Basil Esad'ın uygun bir yedek olmasını sağlamak için zaman ve zahmete girmişti. Basil'den iki yaş büyük olan ve hayatta kalan en büyük oğul olan, zekâsı ve eğitimi nedeniyle güçlü bir aday olan Beşşar Esad, babası tarafından halefleri olarak seçildi. Beşşar Esad, bunu yapma konusunda daha önce isteksiz olmasına rağmen sonunda iktidarı devralmaya hazırlanıyordu. 2013'te Alman dergisi Der Spiegel'e verdiği bir röportajda, Suriye'ye karşı duyduğu yükümlülük duygusunu şöyle tarif etti: "Kökenlerinizi takdir etmek normaldir. Ancak, bu yalnızca duygusal bağın ötesine geçer. Ayrıca, özellikle bir güç pozisyonundaysanız, bir birey olarak haneniz için neler yapabileceğinize odaklanırsınız. Bu, özellikle acil durumlarda belirgindir." [7] Dünya çapında birçok insan Beşşar Esad'ın genç, yetenekli bir lider olduğunu ve aynı şekilde yetenekli ve çekici bir kadınla evlendiğini düşünüyordu. Londra doğumlu Esmâ Esad bu anlamda önemli bir bileşendi. Çünkü Batılı tavırları sadece yabancıları çekmekle kalmıyor, aynı zamanda Suriye'nin Batılılaşmaya doğru gittiği konusunda spekülasyon yapmalarına da yol açıyordu [11].

Beşşar Esad babasının kalp krizinden ölmesinden sonra Suriye'de iktidara geldiğinde Ortadoğu diktatörlerinin profiline uymuyordu. Örneğin, hiç kazanmadığı madalyalarla dolu bir askeri üniforma giymiyordu. İsrail'i veya Batı'yı şeytanlaştıran ateşli hakaretleriyle tanınmıyordu. Birçok kişinin büyük umutlar beslediği genç bir adamdı, hatta başkan olmadan önce bile Suriye'de birçok kişi ona "Umut" lakabını takmıştı. Beşşar Esad için büyük umutların çoğu şüphesiz

yaşının sonucuydu, ancak çoğu da başkan olduktan kısa bir süre sonra kendi sözlerinin ve eylemlerinin sonucuydu. Beşşar Esad, başkanlığının temel taahhütlerinin şunlar olduğunu duyurdu: babasının programlarının devamlılığı; Suriye toplumunun modernizasyonu, daha fazla açıklık ve ülkenin sorunlarına daha entelektüel bir yaklaşım. Beşşar Esad ayrıca, en azından dışarıdan bakıldığında, partinin bazı yetkilerini sınırlandırarak hükümeti Baas Partisinden arındırma girişimlerinde bulundu. Kendi sözleriyle, Suriye hükümetini götürmeyi amaçladığı yönü önerdi. Başkan Obama, yönetiminin önceki Başkan Bush'un dış politikasını tersine çevirme çabalarının bir parçası olarak, Amerika'nın geleneksel Orta Doğu rakipleriyle ilişkileri normalleştirmeyi ve onlarla etkileşim kurmayı umuyordu. Suriye'ye yeni bir büyükelçi atandı ve Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Beşşar Esad hakkında ünlü bir şekilde "Suriye'de artık farklı bir lider var. Son aylarda Suriye'ye giden her iki partiden Kongre üyelerinin çoğu, onun bir reformcu olduğuna inandıklarını söyledi." Demişti [12]. Beşşar Esad iktidarının ilk yedi ayında yeni gazetelere ruhsat verdi, bazı siyasi tutukluları serbest bıraktı ve "Şam Baharı" olarak bilinen rejim karşıtı sivil toplum örgütlerinin (STK) kurulmasına izin verdi. Beşşar Esad ayrıca birden fazla partiye izin verme ve anayasayı reform etme sözü verdi [8]. Ancak, Arap Baharı ile başlayan Suriye'deki ayaklanmayı şiddetle bastırmaya çalışmasından sonra Beşşar Esad'ın bir reformcu olduğu iddiası hızla ortadan kalkacaktı.

3.4. Suriye'de Arap Baharı

Arap Baharı, Aralık 2010'da Tunus'ta, Muhammed Buazizi adlı bir öğrenci ve meyve satıcısının meyve arabasının, muhtemelen rüşvet isteyen polis tarafından müsadere edilmesiyle resmen başladı. Buazizi, sosyal medyanın körüklediği protestolara yol açan kendini yakma protestosuyla tepki gösterdi. Protestolar 13 Ocak 2011'de başkent Tunus'a ulaştı ve sonunda Tunus diktatörü Zeynel Abidin Bin Ali'yi Suudi Arabistan'a kaçmaya zorladı. Despot bir lidere yönelik öfkeli sokak protestoları sahnesi Mısır'da tekrarlandı ve protestolar devam ederken Batı'nın baskısı, Tunus'taki olaylardan sadece birkaç hafta sonra Mısır diktatörü Hüsnü Mübarek'i başkanlıktan istifa etmeye zorladı. Arapça konuşan dünyada hiçbir diktatörün bağışık olmadığı anlaşıyordu ve protestolar Körfez ülkelerinden Fas'a kadar yayıldı.

2011'in başlarında, Arapça konuşan dünyayı kasıp kavuran ve despotik rejimleri ve diktatörlükleri deviren "Arap Baharı" olarak bilinen siyasi hareket, doğası gereği popülerdi ve Tunus'tan Zeynel Abidin Bin Ali, Mısır'dan Hüsnü Mübarek ve Libya'dan Muammer Kaddafi gibi diktatörleri devirmek için interneti, özellikle sosyal paylaşım sitelerini kullandı. Ülkelerini onlarca yıl yöneten bu diktatörler, Soğuk Savaş dönemini anımsatan yollarla güç ve propaganda kullanmaya çalışsalar da kendilerine karşı yükselen halk öfkesini durduramadılar ve rejimleri yıkıldı [7].

Suriye, Arap Baharı sırasında diğer ülkelerdekine benzer hükümet karşıtı protestolara tanıklık etse de başlangıçta çok daha küçükü ve çok organize değildi. Suriye'de başlangıçta büyük ölçekli protestoların olmaması, Arapça konuşan komşuları arasında bir ulus olarak benzersizliğine bağlanabilir. Suriye'deki karmaşık istihbarat ve polis devleti aygıtı, protestoların çoğunun çok daha büyük bir şeye dönüşmeden önce bastırılmasına şüphesiz katkıda bulundu. Ancak Beşşar Esad'ın kişiliği ve olumlu kamuoyu algısı, Suriye'deki protestoları hafifleten bir diğer faktördü. Beşşar Esad, Arap Baharı sırasında devrilen diğer diktatörlere kıyasla halkı tarafından çok daha az nefret ediliyordu. Suriye'nin ilk protestoların miktarını ve yoğunluğunu azaltan daha önemli ve benzersiz yönlerinden biri demografik yapısıydı. 2011'deki iç savaştan önce Suriyelilerin yaklaşık %74'ü Sünni Müslümandı, %10'u Hristiyan ve %16'sı Arap Alevisi veya Dürzi'ydi. Ancak daha derin bir düzeyde, etnik köken ve din önemliydi. Nüfusun yaklaşık %10'u kuzeyde yaşayan Kürtlerdi [8]. Ordu ve istihbarat teşkilatlarındaki en yüksek rütbeliler Arap Alevileri (Nusayriler) tarafından işgal edilmekteydi. Sünni Müslümanların hükümet pozisyonlarında yeterince temsil edilmemesi düşmanlığı körüklemekteydi. 21. yüzyılda Suriye, birçok farklı dini mezhep ve kabileden oluşan bir ülkediydi. Sünni Müslümanlar çoğunlukta olsa da azınlık Arap Alevisi (Nusayri), Şii ve Hristiyan mezhepleri nüfusun yaklaşık %30'unu oluşturuyorlardı ve ayaklanma sürecinde geleneksel olarak koruyucuları olarak gördükleri Esad ailesine sadık kalmışlardır [13].

Son yılların gösterdiği gibi, Suriye'de basit protestolardan çok daha kötü şeyler yaşandı. Eğer Arap Baharı protestoları Suriye'de hiç başlamadıysa, ülke nasıl şu anki duruma geldi? Cevap, Beşşar Esad'ın kibri ve Ortadoğu'daki değişim dalgasını anlayamamasının birleşimidir. Protestoların bastırılıp bastırılmayacağı ya da söndürülüp söndürülmeyeceği bilinmiyordu ancak Mart 2011'de güneybatı Suriye şehri Deraa'dan birkaç okul çocuğu okullarındaki bir duvara Arapça "rejim yıkılsın" sözlerini karaladı. Başka bir zamanda çocuklar muhtemelen sadece okul yetkilileri tarafından cezalandırılırdı, ancak Arap Baharı'nın gölgesinde çocuklar tutuklandı ve işkence gördü. Çocukların hapsedilmesi ve işkence görmesi sonucunda, aileleri 15 Mart 2011'de Deraa'nın merkezinde protesto düzenledi ve bu protesto daha sonra sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla Suriye'ye yayıldı. Suriye¹ ilk zamanda Arap Baharından daha az etkilense de, ilerleyen yıllarda 13 yıl sürecek bir ayaklanmanın başlangıcı oldu. Arap Baharı'nda, Beşşar Esad diğer diktatörler gibi rejimine karşı halk protestolarıyla uğraşmak zorunda kaldı ancak sonuç Suriye'de diğer Arap ülkelerinden çok farklı oldu. Esad istifa etmeyi reddetti ve kendisine ve hükümetine karşı protestolar hızla şiddete dönüştü. Bu da milyonlarca insanın ölümüne, milyonlarca mültecinin oluşmasına ve on dört yıl süren bir iç savaşa yol açtı [7].

¹ Suriye Devrimi'nden önceki yıllarda tarımsal ekonomi, en az 500 yıldır görülen en kötü kuraklıktan ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu kuraklık kırsal kesimdeki bir milyondan fazla insanın şehirlere göç etmesine neden olmuştur [5].

4. Yeni Suriye devleti nasıl inşa edilmelidir?

Devlet inşası uzun zaman süren zorlu bir süreçtir. Bu süreçte yer alan iç ve dış aktörlerin, Suriye halkından destek almaları ve onlarla iş birliği yapmaları gereklidir. Devlet inşasının iyi bir nedenle yapıldığının Suriye kamuoyuna anlatılması ve inandırılması önemlidir. İnşa edilen devlette yani Suriye Devleti'nde insanların güveninin, beyin ve kalplerinin kazanılması devlet inşasında karşılaşılan çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biridir. Bu husus Suriye halkının gözünde meşruluğun kazanılması sürecin başarıya ulaşması bakımından da çok önemlidir. Yeniden inşa eden iç ve dış güçler Suriye halkı tarafından cazibe ve ikna merkezi olarak görülmesi gerekmektedir.

Acemoğlu ve Robinson'a göre; esas olarak politikalar ve stratejiler başarılı veya başarısız devlet olma arasındaki farkı oluşturmaktadır. Başarısız devletlerde genellikle seçkin yöneticilerin kendi çıkarlarını ön planda tuttıkları bir yönetim uygulanmaktadır. Bu devletlerin inşasının tarihleri incelendiğinde siyasi ve ekonomik hakların dar bir elit tarafından paylaşıldığı sonucuna ulaşılmaktadır [3]. Hafız Esad tarafından yapılan bir darbe sonucunda kurulan, Hafız Esad öldükten sonra oğlu Beşşar Esad tarafından yönetilen, Baas Partisi özelinde tüm güçleri toplayan Suriye Devleti, yapılan tanımlamaları neredeyse tam anlamıyla harfiyen uymaktadır.

Bu kapsamda inşa edilecek Suriye siyasi ve ekonomik hakların dar bir elit veya parti tarafından paylaşılmamalıdır. İnşa edilecek Suriye Devleti'nde siyasi hakları ve kazanımları Suriye'nin demografik yapısında bulunan Sünni Müslüman, Arap Alevisi (Nusayri), İsmaili ve Hristiyan vatandaşlarını kapsayacak şekilde tekrar ve adil bir şekilde dağıtılmalıdır. Ekonomik fırsatlar dar bir elitin değil, büyük kitlelerin yararlanabileceği, adaletli şekilde paylaştırılmalıdır. Çünkü başarılı kurumlar ve kurumsallaşma ekonomik olarak Suriye toplumunun niyet ve motivasyonlarını şekillendirmede önemli bir rol oynayacaktır.

Francis Fukuyama devlet inşasını; ordu, polis, bürokrasi, bakanlıklar ve başkaları gibi somut kurumların yaratılması olarak tanımlamaktadır. Fukuyama'ya göre; bu kurumların işleyişe başlamasından itibaren kapasitesinin çoğaltılması da devlet inşasının önemli konularından biridir. Kurumların yaşadığı bu evrim, kurumların personelinin temini, eğitimi, bütçe verilmesi, kanun ve yönetmeliklerinin yapılması gibi çeşitli kurumsal hususlar içermektedir ve zorlu bir faaliyetler zinciridir. Eğer bu kurumsallaşma yaşanır, devletin fonksiyonları çalışmakta ve devlet inşası gerçekleştirilebilmektedir. Bu kapsamda; devlet inşasını gerçekleştiren iç ve dış güçlerin hedefi, devletin kapasitesini artırarak kurumsallaşmayı sağlamak olmalıdır [4]. Suriye Devlet inşası, yeni siyasi, sosyal, idari ve ekonomik kurumların kurulması, var olanların güçlendirilmesi ve kapasitesinin artırılmasıdır. Kurum kavramı sadece ordu, polis teşkilatı, mahkemeler, belediyeler, bakanlıklar ve benzerleri gibi somut varlıklar olarak anlaşılmamalıdır. Anayasa, kanunlar, yönetmelikler gibi soyut kavramlar da kurum tanımı içinde yer almaktadır. Ayrıca kurumların inşası, daha önce hiç var olmamış kurumların inşası olabildiği gibi; iç savaş nedeniyle işlerliğini kaybetmiş kurumların tekrar işlerliğe kavuşturulması şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde demokratik süreçlerin yürütülmesi sonucunda bahse konu kurumların inşası her geçen zaman diliminde değer kazanmakta ve bu duruma paralel olarak da Suriye'de devlet inşası bakımından taşıdığı önem artmaktadır.

Suriye devlet inşası, Suriye vatandaşlarına fiziki ve ekonomik güvenlik sağlayabilecek yönetim kurumlarının inşasıdır. Güçlü devlet kurumlarının varlığının; ekonomik büyümeyi ve vatandaşlarının ekonomik, toplumsal güvenliğini sağlayacağı ana varsayım olmaktadır. İnşa edilecek Suriye Devleti'nde güçlü devlet kurumları ve işleyen altyapı ile birleştiğinde, demokratik seçimler yoluyla devletin meşruluğunu güçlendirecek, parçalanmış toplumun bütünleşmesi sağlanacaktır. Suriye'de demokrasinin oluşturulması ile şiddet ortamı kaybolacak, yerine siyasi yapıların mücadelesi haline alacaktır.

Uluslararası toplumun Suriye Devlet inşasından beklentilerinin çok yüksek olmasına rağmen özellikle 13 yıl süren çatışmalar yaşayan Suriye'de, devletin inşası uzun yıllar alacak bir süreçtir. İnşa eden Suriyeli liderlerin devlet inşasına katıldığı kadar Suriye halkının da bu sürece katılması ve devlet inşasını içselleştirmeleri bir zorunluluktur. Bu ise ancak yumuşak güç politikaları ile sağlanabilmektedir. Bu bağlamda meşru yöneticiler ve halk arasında bir sinerji oluşması gerekmektedir. Sadece sert güç politikaları ile yani askeri gücü ve ekonomik gücü kullanarak bu sinerji sağlanamaz. Ancak Suriye devletinin halkı tarafından bir güven ve cazibe merkezi oluşturularak böyle elverişli bir ortam sağlanabilmektedir. Eğer Suriye Devlet inşasında sert gücün kullanımına eş güdümlü, yumuşak güç de kullanılırsa, amaçlanan hedeflerin Suriye halkı tarafından benimsenmesine olumlu katkıda bulunacaktır.

5. Sonuçlar

Denilebilir ki; yeni güvenlik ortamı doğu kültürünün aşına olduğu "kalplerin ve zihinlerin kazanılması" kültürüne mecbur kılmaktadır. Karmaşıklık ve belirsizliğin hâkim olduğu günümüzün güvenlik ortamının sorunlarıyla baş edilebilmesi, sert ve yumuşak güç unsurlarının en etkili ve verimli olacak şekilde birleştirilmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda inşa edilen Suriye devletindeki insanların güveninin, beyin ve kalplerinin kazanılması devlet inşasında karşılaşılan sorunların çözümüdür. Suriye devletinin halkının güveninin kazanılması uygulanan politikanın uygulanan iletişim stratejileriyle ve verilen mesajların halka karşı davranışlarla uyum içerisinde olması ile mümkündür. Çözüm yumuşak güç ve sert gücün koordinesiyle gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda, yumuşak güç ile sert gücün Suriye Devlet inşasında birlikte kullanımı,

sert güç politikalarının halk üzerindeki olumsuz etkisini azaltacaktır. Yumuşak güçle ulaşılmayan hedefe ise sert güç kullanarak ulaşılabilecektir.

Suriye Devlet inşasında yapılması gereken en önemli husus hesap verilebilirlik olmalıdır. Kurulacak sistemle gelecekteki Suriye Devleti iktidarının vatandaşlarına hesap vermesi zorunluluk haline gelmesi gerekmektedir. Bu kapsamda; liberal demokratik devletler, siyasi sistemlerini kontrol ve denge (checkandbalance) üzerine kurmuştur. Ayrıca demokrasilerin diğerk demokrasilerle arasındaki sorunları çözmek için kullanabileceği birçok mekanizma bulunmaktadır. Sorunların barışçıl yollardan çözüme ihtimali yüksektir. Demokrasilerde savaş ya da benzeri bir askeri harekâtı yapabilmek için büyük kamuoyu desteği gerekmektedir. Bu kapsamda; bir daha on üç senede yaşadığı sorunları bir daha yaşamaması, milyonlarca kişinin vatanını terk edip başka ÷lkelerde göçmen olmaması, yüz binlerce Suriyelinin bir daha yaşanacak çatışmalarda yaşamını yitirmemesi için kurulacak yeni Suriye Devleti, liberal demokrasi olmalıdır.

6. Yazar katkı beyanı

Bu çalışmanın tasarlanması, verilerin toplanması, analizi, çalışmanın yazımı ve revizyonu Mehmet Erkin KARA tarafından yapılmıştır.

7. Etik kurul onayı ve çıkar çatışması beyanı

Özgün çalışmadır. Herhangi bir yazar, kurum ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

8. Kaynaklar

- [1] Deutsch K. *Nationalism and Social Communication: Inquiry into the Foundations of Nationality*. Cambridge, UK, MIT Press, 1966.
- [2] Lipset SM. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy". *The American Political Science Review*, 53(1), 69-105, 1959.
- [3] Acemoğlu D, Robinson JA. *Why Nations Fail?*. London, UK, Profile Books, 2013.
- [4] Fukuyama F. *Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. New York, ABD, Farrar, Straus and Giroux, 2014.
- [5] Nikolaos VD. *Destroying a nation: The civil war in Syria*. London, UK, I.B. Tauris, 2017.
- [6] Glass C. *Syria burning: ISIS and the death of the Arab Spring*. New York, USA, OR Books, 2015.
- [7] Editors CR. *Syria and the Assad Family: The History Behind Bashar al-Assad's Rise to Power and the Civil War*. California, USA, CreateSpace, 2013.
- [8] Erlich R. *Inside Syria: The backstory of their civil war and what the world can expect*. New York, USA, Prometheus Books, 2014.
- [9] Rabil RG. *Syria, the United States, and the war on terror in the Middle East*. London, UK, Praeger, 2006.
- [10] Deeb M. *Syria's Terrorist War on Lebanon and the Peace Process*. New York, USA, Palgrave Macmillan, 2004.
- [11] BBC News Türkçe. "Esmā Esad: Bir zamanlar "Suriye'nin modern yüzü" olarak sunulan Londra doğumlu First Lady". <https://www.bbc.com/turkce/articles/cvgme0y0gpxo> (09.12.2024).
- [12] Baczko A, Dorronsoro G, Quesnay A. *Civil War in Syria*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2018.
- [13] Lesch DW. *Syria: The fall of the house of Assad*. Connecticut, USA, Yale University Press, 2012.